

ИКОНОМИЧЕСКИ УНИВЕРСИТЕТ-ВАРНА

КАТЕДРА „ФИНАНСИ“

СЕВГИ МЕРТКАН ОСМАН

**ЕКОЛОГИЧНИ ДЕТЕРМИНАНТИ НА БАНКОВИЯ
ПЪРФОРМАНС**

АВТОРЕФЕРАТ

**на дисертационен труд за придобиване на образователна и научна
степен „доктор“ по професионално направление 3.8. „Икономика“,
докторска програма „Финанси“**

ВАРНА

2020 г.

Дисертационният труд е в обем 308 страници, от които 206 страници основен текст и 102 страници приложения. Изложението е структурирано в три глави, които съдържат 14 таблици и 13 фигури. Библиографията включва 377 източника (5 на кирилица и 372 на латиница).

Защитата на дисертационния труд ще се състои на .....г. от.....часа в зала..... на Икономически университет – Варна, на заседание на научното жури, назначено със Заповед № РД-..... от .....г. на Ректора на Икономически университет – Варна.

Материалите за защитата са на разположение на интересуващите се в интернет страницата на Икономически университет – Варна.

<https://ue-varna.bg/>

ИКОНОМИЧЕСКИ УНИВЕРСИТЕТ-ВАРНА
КАТЕДРА „ФИНАНСИ“

Севги Мерткан Осман

ЕКОЛОГИЧНИ ДЕТЕРМИНАНТИ НА БАНКОВИЯ ПЪРФОРМАНС

АВТОРЕФЕРАТ

**на дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен
„доктор“ по професионално направление 3.8. „Икономика“, докторска програма
„Финанси“**

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:

Доц. д-р Данчо Христов Петров

НАУЧНО ЖУРИ:

- 1. XXXXX**
- 2. XXXXX**
- 3. XXXXX**
- 4. XXXXX**
- 5. XXXXX**

РЕЗЕРВИ:

- 1. YYYYYY**
- 2. YYYYYY**

РЕЦЕНЗЕНТИ:

- 1. ZZZZZZZ**
- 2. ZZZZZZZ**

Варна

2020

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита от катедра „Финанси“ при
Икономически университет – Варна.

Автор: Севги Мерткан Осман

Заглавие: Екологични детерминанти на банковия пърформанс

Тираж:

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	6
1. Актуалност на изследваната тема.....	6
2. Обект и предмет на изследването.....	7
3. Цел и задачи.....	7
4. Изследователска теза.....	8
5. Ограничения.....	8
6. Информационно осигуряване.....	8
7. Подходи и методи на изследване.....	9
8. Апробация.....	10
9. Възможности за бъдещи изследвания и приложение на изследването.....	10
II. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	11
III. КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	12
Въведение	
ГЛАВА ПЪРВА. Екологичната парадигма за устойчиво развитие на банките.....	13
1. Бизнес проекции на екологичната устойчивост.....	13
2. Трансмисионен механизъм „екология – банки“.....	15
3. Екваториалните принципи – еталон за устойчивото развитие на банките.....	18
ГЛАВА ВТОРА. Екологична устойчивост и банков пърформанс.....	21
1. Стандарти за отчитане на екологичния пърформанс в банковия сектор.....	21
2. Репортинг на екологичния банков пърформанс.....	27
3. Методология за оценка на екологичния и финансовия пърформанс.....	29
ГЛАВА ТРЕТА. Емпирично изследване на връзката „екологични детерминанти – банков пърформанс“.....	31
1. Дефиниране на изследователски модел.....	31
2. Оценка на влиянието на екологичните детерминанти върху пърформанс индикаторите.....	34
3. Визия за бъдещето.....	37
Заключение.....	39
IV. СПРАВКА ЗА ПРИНОСНИТЕ МОМЕНТИ.....	40
V. ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	40
VI. ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ОРИГИНАЛНОСТ.....	40

1. Актуалност на изследваната тема

Екстремни климатични явления, като глобалното затопляне, нарастването на концентрацията на парникови газове, наводнения, урагани, горски пожари и пр., дават своя негативен отпечатък върху дейността на всеки бизнес. По-високите температури и интензивните метеорологични явления като цяло водят до по-големи разходи за икономиката. Рисковете от изменението на климата, повишените икономически разходи и свързаните с тях неизбежни регулаторни промени се очертават като значими проблеми не само в реалния сектор на икономиката, но и във финансовата сфера.

Банковата индустрия традиционно е ангажирана с широк спектър от финансиращи и инвестиционни дейности като ипотечно кредитиране, корпоративно кредитиране, финансиране на проекти, управление на активи и инвестиционно банкиране, които пряко или косвено са свързани с развитието на другите икономически сектори. Някои бизнес-клиенти развиват дейности, свързани с въглеродно интензивни производства, което би могло да се отрази негативно върху имиджа и репутацията на банките. Това прави банковия сектор податлив на рискове, свързани с опазването на околната среда и промените в климата. Екологичните проблеми несъмнено представляват предизвикателство, но също така откриват нови възможности за развитие. Екологичните инвестиции на банките се отразяват не само върху техния имидж, но имат и пряко отношение към количествените измерители на резултатите от банковата дейност. Социално отговорните инвестиции, предлагането на „зелени“ продукти, финансирането на екопроекти се превръщат в основен приоритет, тъй като се очаква да генерират допълнителна добавена стойност за акционерите. Това налага екологичната устойчивост да бъде интегрирана в процесите на вземане на финансови решения и при конструирането на кредитни и инвестиционни портфейли. Количествената оценка на екологичния риск изисква използването на нови инструменти, показатели и анализи.

Проблемите на околната среда се разглеждат като елемент на корпоративната социална отговорност (КСО) и са важна част от концепцията за устойчиво развитие на международните компании, в т.ч. и банките. Глобалното значение на устойчивостта се отразява в промяната на очакванията на потребителите, както и в националните и международните регулации. Финансовата криза от 2007 – 2009 г. доведе до повишени изисквания за социално отговорно поведение на финансовата индустрия. Влиятелни неправителствени организации настояват финансовите институции да поемат

отговорност за изменението на климата като прецизират кредитната и инвестиционната си политика и я приведат в съответствие с екологичните норми и стандарти. Предприемат са редица инициативи за стимулиране на финансовите институции към интегриране на концепцията за устойчивото развитие в своите бизнес модели. Една от най-мощните инициативи, която придобива нарастваща популярност в банковите среди, са *Екваториалните принципи* (ЕП). ЕП се основават върху доброволното участие и стимулират банките да отчитат социалните и екологичните проблеми при финансирането на проекти.

Проблемът с отчитането на екологичната информация често остава на заден план в сравнение с информацията за финансово-икономическите и социалните показатели поради косвеното влияние на банковия сектор върху проблемите с опазването на околната среда. В научната литература преобладават изследвания, посветени на устойчивото развитие, КСО и връзката им с различни аспекти на съвременното банкиране. Същевременно екологичните аспекти на банковата дейност и особено тяхното влияние върху финансовия пърформанс на банките са все още недостатъчно изследван проблем. Сравнително малко осветлени остават редица съществени въпроси, които в конкретика изследват какво е отражението на екологични инициативи като Екваториалните принципи, Принципите за зелени облигации, Проекта за отчитането на въглеродни емисии върху дейността на банките – доколко те са ефективни и какво е тяхното влияние върху банковите пърформанс индикатори. В повечето проведени изследвания по тази проблематика анализът е ограничен в териториален разрез за отделни страни или региони, които не предоставят пълната картина на глобално ниво.

2. Обект и предмет на изследването

Обект на изследването в дисертационния труд са финансовите институции, приели Екваториалните принципи, а *предмет* – връзката между екологичните детерминанти и финансовия пърформанс на банките.

3. Цел и задачи

Дисертацията има за *цел* да изясни ключовите аспекти на екологичните детерминанти за устойчиво развитие и да оцени степента на тяхното въздействие върху банковите пърформанс индикатори.

Изследователските задачи могат да се систематизират по следния начин:

1. Да се осъществи анализ на резултатите от приложението на норми и стандарти за екологична корпоративна отговорност и устойчиво развитие на банките.

2. Да се анализира и оцени инструментариума за репортинг на екологичната устойчивост в банките.

3. Конструирание на подходяща аналитична рамка и провеждане на емпирично изследване на връзката между екологичния и финансовия банков пърформанс.

4. Изследователска теза

В дисертационния труд се отстоява *тезата*, че екологичните детерминанти за устойчиво развитие са важен съставен елемент от принципите и политиките на съвременния банков бизнес и оказват влияние върху банковите пърформанс индикатори.

5. Ограничения

Поради липсата на публични данни за всички банки и по-стеснения изследователски фокус на дисертационния труд, извън неговия обхват остават някои незасегнати или само частично анализирани проблеми. Изследователският фокус обхваща определени финансови институции, които доброволно следват Екваториалните принципи. Определеният времеви хоризонт на изследването (2013-2017г.) прави валидни резултатите от анализа, констатациите и заключенията само за периода на изследването. Анализът е конкретизиран и по отношение на отделните аспекти на КСО - фокусиран е само върху екологичните фактори като социалните и управленските фактори остават извън изследователския обхват.

Липсата на единен стандарт за отчитане затруднява съпоставимостта на данните между отделните финансови институции. За измерването на оповестяванията на екологичната КСО се използва анализ на съдържанието и разработен обобщен индекс, Поради спецификата на по-тясно дефинирания изследователски проблем се използват ограничен брой променливи.

6. Информационно осигуряване

За разработването на теоретичната част са използвани специализирани научни публикации, различни информационни източници - резултати от проучвания на водещи консултантски компании, публично достъпна информация за международния и българския банков пазар, данни от европейската и националната статистика, регулаторни документи, журналистически публикации и разследвания.

Емпиричното изследване е количествено и се базира на публикуваните годишни отчети, отчетите за КСО или устойчивото развитие на банките, които приемат Екваториалните принципи (ЕП). Включена е информация и от по-специализираните екологични оповестявания, както и докладите за отчитане на изпълнението на ЕП. С приложението на метода „анализа на съдържанието” на информационните източници и по разработената в изследването екологична рамка се оценяват пърформанс индикаторите на банките, включени в изследването.

7. Подходи и методи на изследване

В резултат на обзора на методите, използвани в предходни аналогични изследвания, както и в съответствие с актуалните тенденции в банковия сектор е изграден изследователски модел, отразяващ степента на развитие на екологичното отчитане. Такива са например качествените изследвания, които акцентират върху анализа на публикуваната информация от гл.т. на отделните аспекти на устойчивото развитие, принадлежността им към определени инициативи и принципи, степен на оповестяване на екологична информация и др. За по-пълна и качествена оценка на екологичния пърформанс на банките е разработена модифицирана екологична рамка.

Приложени са количествени изследвания с използване на разнообразни статистически методи и специализиран софтуер за оценка на екологичния банков пърформанс, който отразява обвързването на нивото на КСО отчетността на банките с постигнатите от тях финансови резултати. Използвани са корелационни, регресионни и панелни модели за установяване на зависимостта между променливите, както и множество тестове за надеждност и приложимост на резултатите. Приложен е подход за регионално разделение на изследваните банки според принадлежността им към развитите или развиващите се страни.

Приложението на избрания изследователски подход преминава през следните етапи:

- 1) Систематизиране на най-често прилаганите рамки и принципи за изготвяне на екологична оценка на банковата дейност и определяне на качествените и количествените измерители.
- 2) Разработване на специализирана рамка за оценка на екологичната КСО на отделните банки, включени в изследването.
- 3) Изготвяне на стандартна рамка за съпоставимо параметризиране на финансовите резултати на извадката от банки.

- 4) Приложение на дескриптивна статистика за идентифициране на тенденции и зависимости.
- 5) Прилагане на корелационни и регресионни анализи.
- 6) Прилагане на панелна регресия с цел установяване на фиксирани или случайни ефекти.
- 7) Прилагане на Hausman тест при избора между модели с фиксирани и случайни ефекти.
- 8) Прилагане на всички модели на панелната регресия и на регионален принцип.
- 9) Обобщаване на статистически значимите резултати
- 10) Систематизиране и обобщаване на получените резултати, формулиране на изводи и препоръки.

Обработката на получените данни е извършена посредством статистическите софтуерни продукти на Excel, SPSS и Eviews. За по-нагледно представяне на резултатите от проведените теоретични и емпирични проучвания се използват табличен и графичен инструментариум.

8. Аprobация

Части от резултатите от дисертационния труд са публикувани в специализирани научни издания и са презентирани на научни конференции в страната и чужбина.

9. Възможности за бъдещи изследвания и приложение на изследването

Получените резултати и формулираните изводи от изследването оценяват екологичния пърформанс на банките за периода от 2013 до 2017 г. Това обосновава нуждата от периодична актуализации, с цел ранна диагностика на протичащи нови тенденции в изследваната област. В дисертационния труд се аргументира предположението, че при по-дългосрочен времеви хоризонт извършените разходи за КСО дейности могат да окажат положителен ефект върху финансовите резултати. Това обосновава необходимостта от допълнителни изследвания, за да се потвърди или отхвърли подобна хипотеза.

В изследването са включени само банките, които приемат доброволно Екваториалните принципи. Допълнителни изследвания могат да бъдат проведени по отделни страни, региони или за група от банкови институции по дефиниран общ

признак. Фокусът върху екологичния аспект на КСО може да бъде разширен или да бъде заменен със социалните фактори на устойчивото развитие.

В бъдещи изследвания е възможно използването на рейтинги и оценки, изготвени от специализирани агенции с обработка на по-пълна база от данни за финансовите показатели на банките. Наличието на адекватно информационно осигуряване изисква оторизиран достъп до база данни и непублични информационни масиви или съдействие за получаването им от самите банкови институции.

Оценката на влиянието на екологичните детерминанти върху финансовия пърформанс на банките би могъл да се разшири и да обхване например промените в цените на техните акции, клиентската удовлетвореност или мотивацията на служителите.

II. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Въведение

ГЛАВА ПЪРВА. Екологичната парадигма за устойчиво развитие на банките

1. Бизнес проекции на екологичната устойчивост

- 1.1. Примката на екологичните рискове
- 1.2. Глобални измерения на полемиката за опазването на околната среда
- 1.3. Инструменти за оповестяване на устойчивото развитие

2. Трансмисионен механизъм „екология – банки”

- 2.1. Екологичните рискове в банковата дейност – заплахи и възможности
- 2.2. Екологични измерения на корпоративната социална отговорност в банките

3. Екваториалните принципи – еталон за устойчивото развитие на банките

- 3.1. Еволюция на идеята
- 3.2. Позитивни и негативни ефекти от присъединяването на банките към Екваториалните принципи
- 3.3. Проектното финансиране – среда за реализация на Екваториалните принципи

ГЛАВА ВТОРА. Екологична устойчивост и банков пърформанс

1. Стандарти за отчитане на екологичния пърформанс в банковия сектор

- 1.1. Глобални инициативи
- 1.2. Принципи за „зелено“ банкиране
- 1.3. Анализ на социалната и екологичната ангажираност на банките в България

2. Репортинг на екологичния банков пърформанс

- 2.1. Репортингът в контекста на концепцията за устойчивост
- 2.2. Отражението на екологичния репортинг върху финансовите показатели на банките
- 2.3. Интегриране на инициативите за устойчиво развитие в банковата дейност

3. Методология за оценка на екологичния и финансовия пърформанс

- 3.1. Комплексност на проблема
- 3.2. Количествена оценка на екологичната устойчивост
- 3.3. Модифициран модел за оценка на екологичния пърформанс

ГЛАВА ТРЕТА. Емпирично изследване на връзката „екологични детерминанти – банков пърформанс”

1. Дефиниране на изследователски модел

- 1.1. Насоки на анализа
- 1.2. Обосновка на изследването

2. Оценка на влиянието на екологичните детерминанти върху пърформанс индикаторите

- 2.1. Дескриптивен анализ
- 2.2. Корелационен анализ
- 2.3. Панелна регресия

3. Визия за бъдещето

- 3.1. Стратегически насоки
- 3.2. Екологичният пърформанс във фокуса на оперативния банков мениджмънт
- 3.3. Препоръки за усъвършенстване на екологичния пърформанс

Заклучение

Използвана литература

Приложения

III. КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Въведение

Във въведението е аргументирана актуалността и значимостта на темата. Представя се кратко резюме на съдържанието на трите глави на дисертационния труд. Формулирани са обектът и предметът на изследването, дефинирана е научната цел, формулирани са задачите, основната изследователска теза и ограниченията.

ГЛАВА ПЪРВА. Екологичната парадигма за устойчиво развитие на банките

1. Бизнес проекции на екологичната устойчивост

Промените в климата причиняват широк спектър от ефекти със сериозни последици за инвеститорите и бизнеса. На практика всички сектори на икономиката са изправени пред екологични проблеми както в краткосрочен, така и в дългосрочен план. Последствията от изменението на климата включват цялата верига на бизнес дейностите – от суровините до крайните потребители и водят до промени в търсенето и предлагането на стоки и услуги от всички сектори на икономиката (Grossman, 2012). Промените в околната среда отправят редица предизвикателства и генерират значителни *екологични* рискове пред бизнеса, които се разграничават на преки и косвени. Ако първите се свързват с директните ефекти от промяната на климата, то непреките са резултат от промени в политическите рамки и обществените предпочитания (IPCC, 2007).

Въз основа на горните съждения може да се заключи, че *екологичния риск се генерира както от физическото въздействие на природните сили, така и от човешката дейност и отправя сериозни предизвикателства пред обществено-икономическото развитие, засягайки дейността на всички заинтересовани страни - правителствата, инвеститорите, акционерите, конкурентите, клиентите, потребителите, широката общественост и медиите.*

От една страна, изменението на околната среда се разглежда като бизнес риск. От друга, преминаването към глобална икономика, ограничена от въглеродни емисии, би трябвало да създава редица възможности, като разкриване на нови пазарни ниши, конкурентно корпоративно позициониране, подсилване на регулаторния капацитет и като резултат генериране на силни конкурентни предимства. Идентифицирането на подобни възможности е нова практика за много фирми, но тези, които предприемат ранни действия, би трябвало да имат предимство. Предприятията все по-често осъзнават важната роля, която играят за постигането на ефективна, навременна и подходяща адаптация и експлоатират възможностите за разширяване на операциите и увеличаване на пазарния си дял чрез разработване на продукти и услуги, устойчиви на изменението на климата.

Дебатите за опазването на околната среда водят до подписване на редица международни договори и споразумения, целящи да се намали до минимум опасното въздействие на човека върху околната среда. Ключов момент в дебата за климата е

приемането на *Рамковата конвенция на Организацията на обединените нации по изменение на климата (UNFCCC)*. Протоколът от Киото също подчертава отношението на международната общност към проблема като гарантира, че подписалите го страни не само ще подкрепят доброволни инициативи, но и ще предприемат конкретни законово установени цели за намаляване на емисиите си от парникови газове.

Европейският съюз приема шест програми за действие в областта на околната среда (ЕАР) като последната стратегия „Европа 2020“ има за цел да оформи „интелигентен, приобщаващ и устойчив растеж“. По пътя към намаляване на емисиите парникови газове до 2030 г., ЕС въвежда нови ключови мерки в областта на климата и енергетиката, а до 2050 г. целта е Европа да бъде първия неутрален континент по отношение на климата. Въпреки че се включват по-късно в „дебата“, усилията на Китай и САЩ са също изключително важни в глобален мащаб на фона на нарастващия техен дял от емисии от парникови газове (около 50% от произведения световен CO₂).

Комисията на Европейските общности (2001) определя устойчивостта като „концепция, при която компаниите интегрират екологични и социални съображения в своите бизнес операции и във взаимодействието си със заинтересованите страни на доброволна основа“. Проблемите, свързани с изменението на климата и опазването на околната среда, се разглеждат като част от концепцията за устойчиво развитие, която се афишира като главна стратегическа цел на повечето международни компании. Все по-голям брой компании наблягат върху ефективното отчитане на устойчивостта, в т.ч. и екологичните ѝ аспекти, в резултат на което те постигат конкурентно предимство на пазара. Инструментите за отчитане на устойчивостта от компаниите се разграничават главно на 1) рамки; 2) стандарти; 3) рейтинги и индекси като границите между тях са размити. Най-популярните в банковия сектор са Глобалния договор на ООН, GRI стандартите, ISO 14001, рейтингите, DJSI и FTSE4Good, които предоставят ценни насоки относно оценката на изпълнението на изискванията за устойчиво развитие.

Най-значимата корпоративна инициатива за устойчиво развитие в света е *Глобалният договор на ООН*, който акцентира върху спазването на Десетте принципа за правата на човека, труда, околната среда и борбата с корупцията, и на 17-те цели за устойчиво развитие от страна на компаниите. Понастоящем Глобалната рамка за отчитане (GRI) предоставя най-широко използваните стандарти за устойчивост в целия свят. Те се разглеждат от много компании като „най-добрите налични“ стандарти и „добра отправна точка“, защото *акцентират върху връзката между финансовите и нефинансовите резултати*. GRI стандартите са сред най-често прилаганите и в

банковия сектор. *Рейтингите и индексите* от своя страна представят отчитане на екологични, социални и управленски (ESG) резултати за устойчивостта от трета страна – рейтинговите агенции.

2. Трансмисионен механизъм „екология – банки”

Дейността на финансовите институции не допринася пряко за отрицателните въздействия върху околната среда, като емисиите на парникови газове, замърсяването, изхвърлянето на отпадъци, влошаването на околната среда. От тази гледна точка те се считат за по-малко чувствителни към проблемите на околната среда. Услугите им обаче (като например за компании и физически лица, работещи в петролния сектор, в производствения сектор и в селското стопанство) често пъти са подложени на климатични рискове или самите те оказват вредно въздействие върху околната среда (Nwobu and Owolabi, 2017). През последните няколко десетилетия този възглед се променя, като банките признават, че секторът все повече е засегнат от екологични проблеми. Тъй като банковият сектор е един от основните източници на финансиране за много отрасли и предприятия, това може да доведе непряко до замърсяване на околната среда, ако банките не прилагат строги мерки към отраслите и предприятията с отрицателно въздействие върху околната среда (Shaumya and Anthonypillai, 2017).

От дейността на финансовите институции произтичат два вида екологични последици – преки и непреки (косвени). По обясними причини непреките последици, които са резултат от основните банкови дейности (кредитиране/финансиране), са много по-значими от преките като например разходване на електроенергия, гориво, хартия, вода и др. От тази позиция може да се каже, че екологичният риск за банките произтича от същинската им дейност (Желязкова, 2013). Банките и околната среда се намират в една непрекъсната симбиоза. Финансовите институции несъмнено влияят върху околната среда най-вече чрез непреките ефекти от банковата дейност. Заобикалящата ги околна среда от своя страна създава екологичен риск за банковата дейност, който може да се разглежда и като заплаха, и като възможност.

Екологичният риск може да се дефинира като вероятността от събитие, водещо до вредна за околната среда последица, и се използва като синоним на риска за околната среда. Понятието „екологичен риск“ в банковата дейност би могло да се формулира в по-тесен или по-широк аспект. В тесен смисъл то включва физически (произтичащи от въздействието на климатични, геоложки събития или широко разпространени изменения в равновесието на екосистемите) и трансформационни рискове (като рисковете, които могат да възникнат в прехода към нисковъглеродна

икономика и произтичат от усилията за справяне с промените в околната среда). В по-широк смисъл екологичният риск включва още репутационен риск, риск от оповестяване, регулаторен риск, риск от отговорност, системен риск и др.

Освен рискове и предизвикателства, екологичните промени предоставят и редица *възможности* във всички сфери на банковата дейност. По отношение на дребното банкиране банките могат да идентифицират стоки и услуги, ориентирани към екологичните проблеми, за които потребителите имат нужда от заемни средства. „Зелени“ банкови продукти могат да се разработват и предлагат практически във всички продуктови гами на банките. В сферата на корпоративното банкиране се налага преоценка корпоративните кредитни рейтинги, особено във въглеродно интензивните сектори, което води до намаляване на загубите. Друга полза може да се наблюдава при финансирането на проекти. Освен класическите дейности по кредитиране, банките могат да извършват и редица допълнителни дейности в услуга на своите клиенти като консултиране, използване на алтернативни инструменти за прехвърляне на рисковете, търговия със стоки и деривати и др.

Банките са по-чувствителни към влиянието на КСО в сравнение с други организации поради сложния и разнообразен характер на обществената критика, на която те са изложени (Achua, 2008). Глобализацията доведе до появата на по-многообразна публика, която е претенциозна и изисква все повече ангажименти за КСО (Harikkala, 2010). За нарастващия интерес към КСО-дейностите в банките свидетелстват голямото количество изследвания, които анализират влиянието на социално-отговорните практики на банките върху тяхната репутация, клиентската им удовлетвореност, финансовите резултати и други. Значението на изграждането и управлението на репутация в сектора на услугите е важно поради нематериалния характер на банковите продукти. Редица автори подчертават значението на репутационния риск, който може да възникне вследствие на екологичните проблеми. Най-голям брой изследвания, обаче, се провеждат за измерване на резултатите и ползите от предприетите КСО дейности в банковия сектор и тяхното влияние върху финансовите резултати на банките (Таблица 1):

Таблица 1

Насоки на изследванията за КСО в банките

Насоки на изследване	Автори
1. КСО и репутация	Trotta, A., Cavallaro, G. (2011); Trotta, A. (2013); Hoang, T.Y.T (2014); Fatmaa, M., Rahman, Z., Khanc, I. (2015); Chalise, M. (2015); Atti, S. D. and Iannuzzi, A.P. (2016); Forcadell, F., J., Aracil, E. (2017), Aramburu, I. A., Pescador, I. G. (2017).
2. КСО и клиентска удовлетвореност	McDonald, L. M., Rundle-Thiele, S. (2008); Djalilov, Vasylieva, Lieonov, Lasukova, A. S. (2014); Njiru, J.N. (2014); Ramlugun V.G., Raboute W. G.(2015); Paulik, J., Kombo, F. (2015); Yusof, J.M., Manan, H.A. (2015); Lam, A. (2016); Qamar, M.A., Masood, S., Junaid, T. (2016); Zhao, Y., Zhang, G., Hou, W. (2016); Pérez, A., del Bosque, I. R. (2017); Moisescu, O. I. (2017); Aramburu, I. A., Pescador, I. G. (2017).
3. КСО и финансови резултати	Soana, M.G. (2011); Ogolla, G.A. (2013); Bolton, B. (2013); Wu, M.W., Shen, C. H. (2013); Malik, M., Madeem, M. (2014); Cornett, M. M., Erhemjamts, O., & Tehranian, H. (2014); Ofori, D., Nyuur, R. (2014); Rashid, M., Rahman, M. (2014); Taskin, D. (2015); Paulik, J., Kombo, F. (2015); Sandahl, G. (2016); Madugba, J.U., Okafor, M.C. (2016); Deutsch, N., Pintér, É. (2016); Eleonora, B., Ericka, C., Maria, M. (2016). Ashraf, K., Bushra, K. (2017); Maqbool, S., Zameer, M. N. (2018); Fijałkowska, J., Zyznarska-Dworczak, B., Garszka, P. (2018).
4. Други изследвания	Riabichenko, D. A. (2013); Lentner, C., Szegedi, K., Tatay, T. (2015); Mocan, M., Rus, S., Draghici (2015); Gbadamosi, W.A. (2016);

Отделните аспекти на КСО, а именно икономически, социални и екологични все по-често са обект на оживени дискусии и все по-често се наблюдават и оценяват в търговските банки. Политиката в областта на околната среда и финансирането на социално отговорни проекти отразяват екологичната част на концепцията за КСО в банковата индустрия (Paulik&Kombo, 2015). Според някои автори КСО във финансовия сектор обикновено се състои от мерките за справяне с проблемите на управлението, околната среда и социалните въпроси. Други определят опазването на околната среда като най-важната стратегия в програмата за КСО на банките (Hart, 1997; Levy & Egan, 2003). Много от предложените дефиниции включват екологична устойчивост и ясно разграничават околната среда като отделно измерение на КСО. Те и придават стратегическо значение в банковата институция и определят отделните и елементи – благосъстоянието на клиентите в околната среда, участието на общността в околната среда и филантропията са измеренията на корпоративната социална отговорност на околната среда (Environmental CSR). Въпреки критичното значение на това измерение, налице е неговото подценяване от банките. Несъмнено като част от КСО, екологичните рискове представляват и заплаха за банките, което налага тяхното ефективно управление. Банките в страните от Г-20 се стремят да се справят с екологичните рискове като приемат различни видове практики на "зелено" банкиране, които се разглеждат на 1) *международно ниво* – чрез общи насоки за действие в глобален мащаб за банковия сектор; 2) *национално ниво* – чрез правителствена намеса и 3) на ниво

банков мениджмънт – чрез промени в стратегията, корпоративното ръководство, риск - мениджмънта на банката (Alexander, 2016).

Финансовите институции могат да установяват централизиран подход за управление на екологичните и социални рискове (Advisory, 2013), където политиките, експертите и органите за вземане на решения в областта са разположени на най-високото ниво в йерархията. Опитът на глобалните финансови институции, обаче, е наложил практикуването на систематичен подход за ефективно управление на екологичните рискове чрез интегрирането им във всички нива на банковото ръководство. Този процес стартира на стратегическо ниво и задава „тона“ за устойчиво развитие. Съществуват различни варианти за позиционирането на отговорността за тези рискове, като целта е разработването на адекватна рамка за риск-мениджмънт. В нея се имплементират екологичните фактори във всички фази на кредитно оценяване, дейността на отделните бизнес единици, определяне на лимити към определени сектори, рискова култура и т.н. Несъмнено за изпълнението на тази цел банките трябва да изградят необходима система за отчитане на оперативно ниво и необходими познания за екологичните рискове в бек и фронт офисите (UNEP FI, 2016).

3. Екваториалните принципи – еталон за устойчивото развитие на банките

Успоредно с ръста на проектно финансиране банките все по-често фокусират вниманието си към финансирането на т.нар. „проблемни проекти“ – обичайно позиционирани в развиващите се страни със значителни екологични и социални въздействия. В резултат на натиска на неправителствените организации на 4 юни 2003 г. стартира първото поколение Екваториалните принципи. Те, за пръв път във финансовия сектор, се опитват да хармонизират практиките на търговските банки за управление на рисковете на околната среда и социалните рискове в рамките на определен сегмент от финансовия пазар. От приемането им през 2003 г. Екваториалните принципи са ревизирани три пъти: първа ревизия – 2006 г. (ЕП II), втора – 2012 г., трета – юни 2013 г. (ЕП III).

Най-новата актуализация на ЕП съдържа разпоредби, насочени както към EPRFI (финансови институции, присъединили се към ЕП), така и към техните заемополучатели. Изисква се всички EPRFI да изготвят доклад най-малко веднъж годишно, в който подробно се описват финансираните транзакции и съществуващите процедури за прилагане на ЕП. Отново се разширява и техния обхват чрез включването на свързаните с проекти корпоративни и мостови заеми. Това означава, че все повече проекти се оценяват в разширената рамка за управление на риска в областта на

околната и социалната среда. Акцент върху екологичните проблеми е поставен чрез въздействието върху климата, отговорността за предприемане на процедури за due diligence и отказ на финансиране за кредитополучатели, които не могат или няма да спазват принципите. Въвежда се изискването за „безплатно, предварително и информирано съгласие“ от местното население в развиващите се страни, преди да се започне работа по проекти, които имат неблагоприятно въздействие. Последният изисква диалог с общностите, засегнати от проекта (и други заинтересовани страни), под формата на „информирани консултации и участие“ (ICP) и „свободно, предварително и информирано съгласие“ (FPIC).

Най-важното нововъведение в ЕП III е *отчитането на проблемите, свързани с изменението на климата*, въпреки че все още съществуват недостатъци по отношение на механизмите на управление на принципите (включително прилагане, наблюдение и санкциониране) за глобално затопляне. ЕП III изисква анализ на алтернативи за проекти с високи емисии на CO₂.

Трите ревизии на ЕП показват, че те продължават да се развиват на фона на бързо променящия се социално-екологичен пейзаж, но някои *важни въпроси остават неизяснени* в третата версия на ЕП:

- Потенциалните задължения за нарушения на околната среда зависят от регулаторните органи на приемащата страна;
- Особен проблем с разкриването на емисиите на CO₂ е валидността на оценката им, тъй като те не се проверяват от трета страна, като например външен одитор;
- Липсва специфичност по отношение на това как EPFIs се ангажират в обмена на информация.
- Що се отнася до новото предложение за „определени“ (designated) страни дори и високите стандарти за качество в тези страни може да не отговарят на критериите на МФК.

От анализа на силните и слабите страни на ЕП става ясно, че от създаването си те получават смесица от положителни и отрицателни оценки. Тези, които подкрепят принципите, подчертават значението им като доброволна инициатива, която предоставя подходящи методи за управление на риска. EPFIs посочват, че *по-доброто управление на риска* е една от най-важните причини за приемането на принципите.

В академичната литература често се изтъква, че изграждането и подобряването на *репутация* е един от основните стимули за присъединяване на институциите към инициативата на ЕП. Финансови институции, които напълно се придържат към ЕП,

обикновено се характеризират с положителен имидж и придобиват конкурентна позиция. Друго съществено предимство на членуващите институции е, че те повишават *стандартизацията и еднородността на изискванията* за опазване на околната среда, необходими за получаване на финансиране от частни банкови институции. В интерес на EPFIs е да изгледят условията на конкуренцията. В противен случай само членовете трябва да понесат допълнителни разходи за спазване на изискванията, свързани с изпълнението на проектите, докато non-EPFIs ще се възползват от по-ниски транзакционни разходи.

Без съмнение ЕП представляват решение за *поддържане на корпоративна легитимност* чрез мерки за защита срещу възможен натиск от страна на неправителствени организации и потребителите. Благодарение на поредица от екологични и социални стандарти принципите подпомагат банките и компаниите да избягват опасностите чрез превантивните действия, а не с последващи оздравителни усилия.

Повече от десетилетие след създаването на ЕП все още има противоречиви мнения относно резултатите от прилагането им. На първо място различията в прилагането на съответните процедури, произтичащи от промените в организационните, стратегическите, управленските и кредитните практики на всяка EPFI, създават разнообразни приложения на ЕП.

На второ място, кредитополучателите могат да избегнат категоризирането на проекти като високорискови чрез *процес на сегментиране* по време на оценката – те обикновено разделят проекта на фази и често оценките се основават на изолирани сегменти от продължителността на проекта.

ЕП *имат твърде ограничен обхват* - те се отнасят само за тесен кръг финансови дейности, като финансиране на проекти; мостови заеми; корпоративни заеми, свързани с проекти, и консултиране по проекти и всъщност секторът на финансирането на проекти. Свързаните с тях корпоративни заеми представлява много малък сегмент за мултинационалните финансови институции – 5%. Освен това обхватът им се ограничава допълнително до проекти с цена най-малко 10 милиона долара.

Принципите са критикувани поради *липсата на прозрачност и отчетност* пред трети страни. Следва да се отбележи, че ЕП като доброволен кодекс на поведение представлява форма на „мек“ закон. Поради доброволния характер на ЕП не се практикуват по-строги механизми за мониторинг, докладване и отчетност. Още един широко дискутиран въпрос е *липсата на санкции*, насочени към предотвратяване на

несъответствията. В действителност рамката се основава на система за саморегулиране и не съществува подходящ механизъм за гарантиране на отчетност и отговорност. Липсата на санкции, съчетана с за липсата на адекватна отчетност, може да доведе до *free-rider* проблем, който възниква поради слабите или несъществуващи официални механизми за мониторинг и проверка на дейността на банките. *Greenwashing мотивът* за приемане е една от най-често използваните и класически критики към ЕП.

В заключение може да се обобщи, че е необходима прецизна оценка на предимствата и недостатъците от присъединяване към ЕП, които могат да се различават в краткосрочен и дългосрочен план, както и за отделните географски райони. Това, което прави сектора за финансиране на проекти толкова привлекателен, е фактът, че той е (потенциален) бизнес с големи потоци от приходи. Данните за проектното финансиране в глобален мащаб показват тенденция към нарастване след 2003 г. с изключение на 2009 г., което може да се обясни с финансовата криза от 2008 г. Трите доминиращи отрасли в проектното финансиране са производство на електроенергия, нефт и газ и транспортна инфраструктура. Екваториалните принципи се открояват сред международните инициативи, предприети в глобален мащаб вследствие на изменението на климата. Това се обяснява с нарастването на значението на устойчивото развитие като главна стратегическа цел на банките, съпроводено с увеличаването на обемите на проектното финансиране, както в развитите страни, така и в развиващите се региони.

ГЛАВА ВТОРА. Екологична устойчивост и банков пърформанс

1. Стандарти за отчитане на екологичния пърформанс в банковия сектор

За търговските банки екологичният аспект не играе такава важна роля в сравнение с икономическия, въпреки че те изразходват големи суми за справяне с екологичните проблеми, особено под формата на финансиране на проекти, насочени към околната среда (Burianová and Paulík, 2014). Съществуват противоречиви мнения за отчитането на екологичния риск в банковия сектор. От една страна банковите институции са по-малко чувствителни към проблемите на околната среда. Неправителствените организации критикуват банките, че не отчитат въздействието на своите продукти и услуги върху емисиите на ПГ – те твърдят, че банките пренебрегват отчитането на финансираните от тях производства и дейности с вредни емисии. От друга страна, налице са осезаеми промени в отношението на финансовия бизнес към опазването на естествената околна среда. Нарастващата и разнообразна екологична ангажираност на

различни финансови институции дават основание на някои автори да въведат термини като „екологична еволюция“ или „екологизиране“ на финансовия бизнес (Dziawgo, 2014, с.11). Не липсват констатации, според които финансовият сектор днес все по-често се разглежда като лидер в областта на отчитането на устойчивото развитие (Turley-McIntyre, Marchl and Stasuik, 2016). Повечето банки предоставят значителен обем информация за своето устойчиво развитие на различни заинтересовани страни. Информацията за екологичния риск най-често се оповестява в банковите отчети за устойчиво развитие, а ако такъв не се публикува – в интегрираните или годишните финансови отчети на банките успоредно със социалните и икономически фактори.

Нарастването на търсенето и предлагането на устойчиво финансиране изисква справяне с важни информационни пропуски. Банковият сектор, обаче, не е в състояние да се справи сам с екологичните предизвикателства на съвременния свят. Ето защо те се присъединяват към различни инициативи и практики за устойчиво развитие (Dhar, 2016). Тези инициативи се ползват със статут на „кодекси за поведение“ и се приемат като „доброволни“, тъй като организациите не са задължени да ги приемат. Те са под формата на „меки“ закони и не включват механизъм за прилагане или контрол, който да гарантира, че поддръжниците спазват изискванията. Поради това често са критикувани, че имат несъществен ефект върху институционалните инвеститори и финансовите институции на проектното финансиране.

Проучвания установяват, че компании, които приемат концепцията за устойчивост или подобни кодекси за поведение, се представят по-добре по отношение на отделните аспекти на КСО. Сред предимствата на подобни кодекси са оценката на екологичните и социалните рискове (анализирани и количествено определени), стандартизирането на процесите на оценяване, намаляването на разходите за привеждане в съответствие чрез въвеждане на процедури за оценка на екологичните и социалните рискове. Ефективността на доброволните глобалните кодекси за поведение разчита на добилия популярност подход „naming and shaming“ на страни, които не отговарят на изискванията (Vogel 2009). Репутацията е особено полезна за спазването на задължения, свързани с глобалните обществени блага, като околната среда и правата на човека. Доброволните кодекси за отговорно поведение са позиционирани между регулацията и саморегулацията. Всъщност ефективността на саморегулирането зависи от степента на отговорност на участниците и от нивото на развитие на финансовия пазар.

Наред с разгледаните инициативи, голяма популярност през последното десетилетие придобиват и т.нар. принципи на „зеленото банкиране“, които изискват прилагането на подходи и визии за развитие на банковия сектор със силна политическа рамка, прозрачност на прилагането, адаптиране към системите за управление на околната среда и лидерство в устойчивото финансиране (Ziolo et al., 2017). При анализа на отчетите за устойчивост се открояват Carbon Principles и Green Bond Principles, засягащи екологичния аспект на устойчивостта в банковия сектор. Принципите за отчитането на въглеродните емисии (Carbon Disclosure Project – CDP) се отнасят до рисковете, произтичащи от инвестиции с интензивни въглеродни емисии и изменението на климата, които често се сравняват с Екваториалните принципи. Принципи за зелени облигации (Green Bond Principles – *GBP*) дават възможност за набиране на капитал за проекти с екологични ползи, осигуряват указания за емитиране на надежден зелен облигационен инструмент и подпомагат инвеститорите при оценка на въздействието върху околната среда.

Значително по-важно направление, свързано с политиката и защитата на околната среда, се крие в подхода за финансиране на екологични проекти от банки, които поемат ангажимента да спазват международните инициативи на Световната банка като Екваториалните принципи. Според техните правила банковият сектор идентифицира и управлява социалните и екологичните рискове при финансиране на проекти. Друга актуална тенденция е проследяването не само на „зелените“ финансови потоци, но и на „кафявите“, за да се стигне до цялостна оценка на финансовия сектор при привеждането му в съответствие с устойчивостта (UNEP FI, 2016). За целта се използват „климатичните показатели“, които главно се систематизирани в следните три групи: 1) GHG accounting /Отчитане на емисиите на парникови газове (ПГ); 2) Зелени и кафяви показатели; 3) Секторно специфични енергийни и въглеродни показатели. Предимствата и недостатъците на трите групи показатели са представени в таблица 2.

Първата група показатели се базират на концепцията за финансираните емисии - отчитане на емисиите на парникови газове на компаниите, от които дадената банка заема или в които инвестира капитал. При втората група показатели т.нар. „кафяво“ финансиране включва финансовите потоци към дейности и технологии, които увеличават значително емисиите парникови газове. „Зеленото“ е свързано с финансовите потоци за активи или дейности с нулево или ниско съдържание на въглерод (като например зелените облигации, които могат да подкрепят дейности, свързани с климата или водните ресурси, опазването на околната среда и други

свързани дейности). Основни предизвикателства пред тази група са достъпът до данни и трудностите при разграничаване на въздействието върху климата в категории.

Таблица 2

Предимства и недостатъци на екологичните показатели

	Характеристика	Приложение	Предимства	Недостатъци
Въглеродни показатели	Междусекторна оценка на потреблението на емисии парникови газове (GHG) от инвеститорите	<ul style="list-style-type: none"> • Свързване на точките между портфейлите и изменението на климата • Скрининг на проектното финансиране • Мерки за енергийна ефективност на недвижимите имоти • Ангажиране за намаляване на корпоративните емисии в краткосрочен план • Изграждане на портфейли за емитирани акции в идеалния случай заедно със зелени/кафяви показатели • Публична комуникация и докладване 	<ul style="list-style-type: none"> • Широка информираност за интензивността на въглеродните емисии в отделните сектори • Значимост сред корпоративните клиенти и опит • Стандартизацията на корпоративната отчетност в различните сектори, което позволява отчитане на портфейлно ниво 	<ul style="list-style-type: none"> • Висока несигурност, свързана с данни за финансови активи • Непълна покритие • Липса на счетоводен стандарт • Променливост на данните, свързана с външни фактори
Кафяви и зелени показатели	Секторни показатели, които разграничават дейности и технологии като решения (зелени) и проблеми (кафяви) за климата	<ul style="list-style-type: none"> • Отрицателен/положителен скрининг за финансиране на проекти • Отрицателен скрининг и екологични цели за корпоративни облигации (например зелените облигации) • Изграждане на портфейли за емитирани акции заедно с въглеродни показатели • Инвестиции в различни технологии 	<ul style="list-style-type: none"> • Количествен показател с висока прозрачност на данните • Релевантен показател за корпоративно управление 	<ul style="list-style-type: none"> • Приложимо само за ключови сектори • Проблеми при разграничаване на climate friendliness¹ в категории • Няма стандартизиран формат за обобщаване на данните на отделните сектори
Климатични (ESG) оценки	Показатели, основани на количествени и качествени измерители за климата, включително въглеродната и зелената/кафявата експозиция.	<ul style="list-style-type: none"> • Ангажиране с корпоративни стратегии на компании • Ангажиране с проблемите на климата заедно с неклиматични проблеми 	<ul style="list-style-type: none"> • Обобщени индикатори, обхващащи редица фактори • Добре установени рамки 	<ul style="list-style-type: none"> • Черна кутия • Риск от greenwashing • Не са пряко свързани с конкретна стратегия

Източник: UNEP FI, WRI. (2015). Climate Strategies and Metrics: Exploring Options for Institutional Investors
[\(http://www.unepfi.org/publications/climate-change-publications/portfolio-carbon-initiative-publications/climate-strategies-and-metrics-2/\)](http://www.unepfi.org/publications/climate-change-publications/portfolio-carbon-initiative-publications/climate-strategies-and-metrics-2/)

¹ Намерението на инвеститора да допринесе за намаляването на емисиите на парникови газове и преходът към нисковъглеродна икономика чрез инвестиционни дейности.

Третият тип - секторно специфични енергийни и въглеродни показатели са качествените индикатори, предоставени от специализирани анализатори, които включват специфични енергийни и/или емисионни показатели. Недостатъкът на тази група показатели е, че те изискват усилия от страна на банката при генерирането на нефинансова (енергийна, въглеродна, технологична) и специфична за дадения сектор информация, която в повечето случаи липсва.

Може да се заключи, че всяка група показатели има положителни и отрицателни страни за банковия сектор като изборът на конкретен показател зависи най-вече от целта на анализа.

Промените в климата и нарастващите проблеми със замърсяването на околната среда изиграха ролята на катализатор при определянето на екологичния риск като приоритетна област на политиките на Евросъюза. Ключовата роля на банковата дейност дава своето отражение върху състоянието на националната икономика и е предпоставка за повишено отговорно поведение по отношение на екологичните рискове. Банките в България към момента отделят по-голямо внимание на преките ефекти от своята дейност. Тъй като много голяма част от банките в България са собственост на чуждестранни финансови институции, те се влияят от политиките, които следват централите на тези банкови групи. Разбира се, практиката показва, че присъединяването на централите в чужбина към тези принципи не означава автоматично изпълнение на политиките и процедурите на местно ниво. Това се очаква да се промени, тъй като рано или късно ангажиментите на централите се превръщат в изисквания към техните задгранични поделения и това е естествен процес за институциите, принадлежащи към една и съща финансова група (Желязкова, 2013).

От анализа на КСО дейностите в по-големите български банки се констатира, че те се изразяват най-често във филантропска дейност под формата на различни инициативи за култура, образование, спорт, дарения, т.е. като форма на безвъзмездно финансиране. Липсват форми на финансиране на проекти или други инвестиции, които носят икономически ползи както на самата банка, така и на цялото общество. В нито една българска банка не се споменава за стратегическото позициониране на устойчивото развитие или нейния екологичен аспект.

Налице е явно подценяване и игнориране на значението на екологичния риск, както и неговото интегриране в риск-мениджмънт процесите в дейността на банките у нас. Банките субсидиари могат да бъдат по-ефективни в това отношение, следвайки

КСО стратегията на групата или банката майка и интегрирайки нейната „екологична“ рискова култура във всички нива на корпоративното ръководство.

2. Репортинг на екологичния банков пърформанс

Репортингът, свързан с екологичните проблеми, е част от информацията за т.нар. политика на „тройна долна линия“, която препоръчва компаниите да се съсредоточат както върху печалбата и икономическите проблеми, така и върху социалните и екологичните. Екологичната политика и въпросите, свързани с опазването на околната среда, се считат за важна част от концепцията за КСО и корпоративната устойчивост на търговските банки. Най-голямото предизвикателство по отношение на КСО е да се превърне от разходи за инвестиция в начин за създаване на осъзната от акционерите стойност (Husted and Allen, 2007).

Актуалните проучвания в областта на КСО са систематизирани в 3 групи. Първата група засяга степента на развитие на екологичния репортинг в банковия сектор. Втората - анализира влиянието на политиката на КСО върху финансовите показатели на банките – както положително, така и отрицателно. Последната група акцентира върху инициативите за устойчиво развитие във финансовата индустрия с техните предимства и недостатъци.

От анализирания в първата група изследвания става ясно, че в банките в развитите и в нововъзникналите икономики, макар и в различна степен, съществува селективно разкриване на информацията, която възпрепятства съпоставимостта на данните за устойчивост. В повечето изследвания се установява връзка между докладваната информация и големината на банките в някои страни. Банките се фокусират повече върху икономическите и социалните фактори, докато екологичните остават на заден план. Освен това съществува и времеви лаг след разкриването на информацията за устойчиво развитие. Очевидна и неотложна е необходимостта банките да се доразвиват в областта на екологичната устойчивост и отчетността, като се предприемат стандартизирани и хармонизирани практики.

Връзката между КСО и финансовите показатели на компаниите от частния сектор е обект на множество изследвания, отнасящи се за различни държави, периоди и прилагани методи. Резултатите от анализа на втората група изследвания показват, че оповестяването за устойчивото развитие от страна на банките влияе положително върху финансовите им резултати поради косвените ползи от подобряването на репутацията. Съществуват и противоположни мнения, че връзката между тях е отрицателна поради

разходите от предприемането на КСО дейности, които намаляват финансовия пърформанс на банковите институции. Не може да се отрече обаче, че екологичните и социалните дейности могат да доведат до краткосрочни разходи, но в дългосрочен план се очаква да осигуряват ползи за акционерите. Най-често използваните индикатори в проведените изследвания са ROA и ROE, които могат да бъдат допълнени и с други пърформанс индикатори (като например дял на проблемните заемни, ликвидност, cost-income, нетен лихвен марж и т.н.), за да се представи по-пълна картина на влиянието на социално отговорното и екологичното отчитане върху банковата дейност.

Част от бизнес-компаниите все още не възприемат КСО като многоизмерна стратегия с дългосрочно въздействие и просто се фокусират върху социалния ѝ аспект. Често компаниите участват в определени КСО дейности, само за да се представят като социално отговорна или за да реагират на обществения натиск. Проблемите на устойчивостта и критиките от страна на неправителствени организации (НПО) са основните причини финансовият сектор да приема доброволни кодекси за поведение при управление на рисковете за устойчивост, вкл. екологични и социални рискове при кредитирането, проектното финансиране и инвестициите. Кодексите на поведение като Екваториалните принципи, UNEP FI и принципите на ООН за отговорни инвестиции са едни от най-влиятелните сред финансовите институции. Основен проблем при тях е в прилагането им, тъй като те са доброволни и не всички приемащи банки ги спазват в пълна степен. Наблюдават се някои различия по отношение на прилагането им в регионален аспект – за развитите и развиващите се страни. Друг съществен извод от проведеня анализ на практиките по прилагане на доброволните инициативи показва, че участващите в тях институции разглеждат по-сериозно проблемите на устойчивостта в своите доклади. ЕП се посочват и като пример за това, че помагат на финансовите институции да стандартизират своите социални и екологични процедури.

Налице са разнопосочни мнения за инициативите и доброволните кодекси за поведение в областта на отчитането за устойчиво развитие, в т.ч. и екологичната устойчивост, като основната тенденция е към стандартизация на докладваната информация. В резултат от анализа на третата група изследвания за отчитането на устойчивостта може да се заключи, че няма единомислие сред различните автори, тъй като изследванията в областта се отнасят за различни видове банки, държави, взаимовръзки и т.н. Необходимо е тяхното систематизиране и категоризиране с цел по-ефективно и разграничено да се проследят ползите и недостатъците на отчитането на КСО и екологично устойчивото развитие.

Анализът на литературния обзор показва, че въпреки съществуващите различия в мненията, значителна част от авторите се обединяват около няколко ключови момента. На първо място, банките следва да се фокусират върху устойчивото развитие и неговото екологично измерение. Второ, повечето от изследванията откриват определена (положителна или отрицателна, значителна или незначителна) връзка между КСО и финансовия пърформанс на банковите институции. Трето – налице е консенсус по отношение ползите от „меките“ регулации.

3. Методология за оценка на екологичния и финансовия пърформанс

Повишеният интерес към параметризирането на устойчивото развитие произтича от трудностите при измерване на нефинансова информация (Mitchell, 1996; Jollands, 2006; Aravossis et al., 2006; Graafland et al., 2003; Graafland et al., 2004; Sachs et al., 2006; Kovačić, 2007; Turker, 2008; Carroll, 2000). Няма широко приета методология, която да оценява и класира социалната отговорност на компанията, и консенсус по отношение на критериите, които трябва да се измерват и оценяват. Резултатите от дейностите за устойчиво развитие не могат да бъдат измерени само с един подход (Grigoris, 2016). Концепцията е твърде широка и сложна, за да включва всички възможни измерения в рамката за измерване. Ето защо се поставя въпросът дали отделните ѝ части са количествено измерими, или подходящи за агрегиране (Grigoris, 2016). Има голям брой проучвания, които предлагат различни мерки за нейното отчитане.

Поради липсата на консенсус за понятието устойчивост и нейните отделни структурни части не е изненадващо, че в литературата се използват много различни подходи за нейното измерване. Това налага разработване на стандарти и надеждни схеми за проверка, което проличава и от плавния преход от доброволност към по-голяма формализация и легализация на устойчивостта.

Най-често използваните подходи за измерването на устойчивостта са: 1) инвестиционният подход чрез използването на подробни отчети за отделните КСО инициативи или чрез попълването на специално разработени анкети; 2) метода на индексирание – използвайки международни индекси като: KLD 400 Social Index, Asset4-ESG, GRI и др.; и 3) двоичния метод – според присъствието (1) или отсъствието (0) на определени критерии за устойчивостта в банковите отчети.

Прегледът на литературата показва, че твърде малко изследвания за ЕП имат количествен характер (Basic, 2016), а повечето от тях използват методите за панелна регресия. За изучаване на зависимостите са използвани панелни данни, „които включват

както времеви редове (time series), така и моментни данни (cross-sectional)“. Многократно са посочвани предимствата от прилагането на този тип модел, който позволява „по-сложна клъстеризация или йерархична структура“.

От критичния анализ на предимствата и недостатъците на различните подходи може да се заключи, че методът „Анализ на съдържанието“ е най-подходящият за извличане на информация за устойчивото развитие, при който се присвояват *двоични променливи* („0“ и „1“) по отделните аспекти на устойчивостта. С помощта на въпросния метод се определя как банките се справят с проблемите на устойчивостта външно чрез своите финансови продукти и услуги и вътрешно чрез своите политики, управление и процеси (Senyigit and Shuaibu, 2017). Съществуват редица проучвания, които възприемат подобен подход при анализиране на ефекта от отчитането на корпоративната устойчивост върху финансовите резултати (Weber, 2017; Waddock and Graves, 1997; Scholtens, 2009; Weber and Acheta, 2014). Стойност „1“ се определя, когато банките имат съответната екологична или социална система от продукти, услуги, политика или система за управление. Ако банките не прилагат/не отговарят на дадения критерий, им се присвоява стойност „0“. Например банките получават оценка „1“, ако докладват за своите зелени банкови резултати или ако политиката им за опазване на околната среда включва въпроси, като опазването на околната среда. След присвояване на отделните стойности се изчислява сумата от всички показатели.

Ключовото *предимство* на този метод е гъвкавостта. Изследователят може да се фокусира само върху отделно измерение на устойчивостта, което представлява интерес за него, да събира необходимите данни и да ги използва по-нататък при статистическите анализи. Основните *слабости* произтичат от субективността, която присъства на всеки етап от анализа – събирането на данните, тяхната интерпретация, присвояването на оценка и т.н. Друг проблем е доброволният характер на отчитането на устойчивостта. Тъй като това отчитане не е задължително има потенциал за отклонение от подбора. Нещо повече, докладваните дейности и действително извършените могат да се разминават.

Бинарният метод е използван за измерване на устойчивостта и в рамката на Scholtens (2008), която заслужава специално внимание поради факта, че тя все по-често се използва в проучванията (Relano - Paulet 2012; Laidroo - Sokolova 2015). Неговият модел дава възможност и за сравнение на устойчивите практики на банките, които не са включени в етичните рейтинги, тъй като оценката от рамката се определя въз основа на публично достъпни банкови данни.

В дисертационния труд е разработен и приложен *модифициран модел* за отчитане на екологичния пърформанс. Той е базиран върху първоначалната рамка на Scholtens, но надгражда и допълва индикативните групи така, че те да кореспондират по-тясно с екологичния фокус на изследването. Модифицираната рамка е фокусирана и върху проактивната екологична отговорност на институциите или това, което има доброволен характер. Така структурирана модифицираната рамка разглежда банковото отчитане през призмата на съвременните прилагани принципи, рамки и инструменти за устойчиво развитие. За разлика от версията на Scholtens, тук акцентът е поставен върху екологичните проблеми и активното участие на банките в намаляване на отрицателното въздействие на стопанската дейност върху околната среда. По своя замисъл модифицираният модел би могъл да се представи като екологична рамка за устойчиво развитие.

Концепцията за устойчивото развитие е твърде комплексна, сложна и включва различни индикатори в рамката за измерване. Трудностите произтичат най-вече от характера на получените резултати, които трудно се подават на количествено измерима оценка, както и липсата на стандартизирана процедура за оповестяване.

ГЛАВА ТРЕТА. Емпирично изследване на връзката „екологични детерминанти – банков пърформанс”

1. Дефиниране на изследователски модел

Екваториалните принципи засягат в най-голяма степен екологичните рискове при финансирането на мащабни проекти (в отличие от GRI, Green Bond Principles, CDP и другите принципи за екологична устойчивост). Поради това за целите на настоящото изследване са включени банки, приели ЕП - Equator Principles Financial Institutions (EPFIs), които са общо 101. Техният брой в изследването е редуциран на 72 поради липса на достатъчно пълен информационен масив. Главният източник на информация са докладите за устойчивост от 2013 до 2017 г. В случай че те не са налице, се използва екологичният доклад и/или социалният доклад, както и годишният (финансов) доклад. Другият базов информационен източник са уебсайтовете на банките. В изследователския модел съществуват някои ограничения – стеснен кръг от определени финансови институции, които доброволно следват Екваториалните принципи; ограничения изследователски период; липсата на единен стандарт за отчитане на КСО, което затруднява съпоставимостта на данните между отделните финансови институции;

ограниченият брой променливи в моделите; и фокуса върху екологичните фактори на КСО като социалните и управленските фактори остават извън изследователския обхват.

Настоящото изследване допълва проведени проучвания на КСО в банковия сектор като се фокусира само върху един неин аспект – екологичния, за разлика от общите индекси на устойчивостта. С оглед на изтъкнатите ограничения и по-тясно фокусираната цел в дисертационния труд са формулирани следните изследователски хипотези:

Хипотеза 1

H₀: Не съществува връзка между екологичния пърформанс и ROA на EPFIs

H₁: Съществува връзка между екологичния пърформанс и ROA на EPFIs

Хипотеза 2

H₀: Не съществува връзка между екологичния пърформанс и ROE на EPFIs.

H₁: Съществува връзка между екологичния пърформанс и ROE на EPFIs.

Анализът на членуващите институции в ЕП показва, че през последните 10 години активите на EPFIs съставляват голям дял (50 -70%) от активите на първите 50 банки в света (по активи). Преди всичко големи търговски банки са стимулирани да приемат ЕП заради репутационните ползи. Ако се разглеждат EPFIs в регионален разрез, се забелязва, че първоначално ЕП се приемат главно от европейски банки, като през последните години започват да се включват и много банки от развиващите се страни, което свидетелства за нарастващата популярност на инициативата в глобален мащаб.

Основният акцент в проведеното емпирично изследване е съществува ли връзка между екологичната отговорност – ECSR (ecological corporate social responsibility) и корпоративните финансови резултати – CFP (corporate financial performance) на EPFIs, измерени чрез показателите ROA и ROE и каква е посоката и интензитета на тези връзки.

За целите на изследването се използват методите на дескриптивната статистика и се извършват множество регресионни анализи с помощта на MS Excel, SPSS и Eviews. EPFIs се разделят в 2 панела на регионален принцип – развити (Европа и Америка) и развиващи се страни (Азия, Африка и Океания).

Финансовият пърформанс се представя от най-често използваните показатели в подобни проучвания – ROA и ROE. Необходимата информацията се генерира от консолидираните резултати на ниво банкова група, защото финансирането на проекти е

глобална банкова дейност, която се осъществява в различни държави, въпреки че съществуват различия в методологията на отчитане в отделните банки. Отчитането на дейностите за устойчиво и екологично развитие се представя от т.нар. ECSR score (Environmental Corporate Social Responsibility), или това е оценката на EPFIs по модифицираната екологична рамка. ECSR се получава като сума от 0 и 1 в зависимост от това дали изследваните банки отговарят на дадения критерий, или не по модифицираната рамка за устойчивостта. За макропоказателите са използвани данни на Световната банки, а за показателя PFI (Project Finance International) са използвани т.нар. PFI League Tables на Thomson Reuters.

При оценка на влиянието на екологичния пърформанс върху финансовите показатели ROA и ROE са изпробвани следните многофакторни регресионни модела: 1) разширен модел; 2) опростен модел; 3) линейна регресия с първите разлики; 4) линейна регресия с времеви лаг от 1 г.; 5) линейна регресия само за банките, предлагащи проектно финансиране; 6),7) панелна регресия с фиксирани ефекти; 8),9) панелна регресия със случайни ефекти.

Всички модели са разглеждат и в регионален разрез – за развитите (Европейски и Американски регион) и развиващите се страни (Азиатски и Тихоокеански регион). За първите пет модела се прилага метода на най-малките квадрати (Pooled OLS Model). Всички наблюдения по този метод се разглеждат като една извадка. Модел 1 е разширен модел в изследването, чиято съвкупност N се образува от всички банки EPFIs, включени в изследването. Вторият модел е по-опростен, в който са елиминирани статистически незначимите променливи от първия. Третият разглежда влиянието на изменението на независимите променливи върху изменението на зависимата чрез използване на първите разлики. Модел 4 е т.нар. „lagged” модел, който проверява дали влиянието на независимите променливи върху зависимите не се проявява с известно закъснение или определено време (1г.). Модел 5 се отнася само за банките EPFIs, които предлагат проектно финансиране през изследвания период. Моделите 6,7,8 и 9 практически не се различават от 5 с тази разлика, че при последните се използват методите на панелна регресия – с фиксирани и случайни ефекти, в cross-sectional и времеви аспект. За да се прецени кой от двата варианта е по-подходящ, се прилага тестът на Hausman (1978).

2. Оценка на влиянието на екологичните детерминанти върху пърформанс индикаторите

С цел открояване на най-значимите статистически характеристики на изследваната съвкупност е приложен дескриптивен анализ. След преглед на минималните и максималните стойности на показателите се забелязва, че в страни с по-развити пазари се наблюдава по-голям стремеж към прозрачно отчитане, докато банките от развиващите се страни са с по-ниски точки поради неразвити практики за отчитането на устойчивостта. С помощта на графични техники като Box Plots се проследяват допълнително развитието на включените променливи във времето, в резултат на което се определят най-важните тенденции за тях в изследвания период.

В резултат на корелационния анализ (таблица 3) на зависимостите между екологичния пърформанс и КПИ индикаторите за банков пърформанс се забелязва, че не съществуват много силни връзки, а повечето са слаби или умерени. След разграничението на банките в развити и развиващи се страни се получават други взаимовръзки – положителна с ROA и отрицателна с ROE за банките от първата група, а обратната тенденция се наблюдава за втората. Тези противоречиви резултати налагат провеждането на допълнителни анализи за по-голяма сигурност и надеждност на получените резултати и приложените модели.

Таблица 3

Резултати от корелационния анализ

Всички EPFIs, включени в изследването												
	<i>ECSR</i>	<i>ROA</i>	<i>ROE</i>	<i>C/I</i>	<i>CR</i>	<i>NPL</i>	<i>lg(TA)</i>	<i>age</i>	<i>GDP</i>	<i>CREDITS</i>	<i>TL/TA</i>	
ECSR	1,00											
ROA	0,08	1,00										
ROE	-0,13	-0,05	1,00									
C/I	-0,02	-0,06	0,13	1,00								
CR	-0,03	0,00	-0,20	-0,12	1,00							
NPL	-0,26	-0,01	-0,18	0,05	-0,03	1,00						
lg(TA)	0,08	-0,04	0,20	0,08	-0,12	-0,11	1,00					
age	0,27	0,05	0,00	-0,30	-0,01	-0,15	0,26	1,00				
GDP	-0,15	0,05	0,15	0,00	-0,06	-0,17	0,00	-0,13	1,00			
CREDITS	0,37	-0,06	-0,09	-0,02	-0,21	-0,32	0,17	0,20	0,05	1,00		
TL/TA	0,27	-0,07	-0,01	0,13	-0,02	-0,07	0,13	0,00	-0,07	0,08	1,00	
EPFIs, предлагащи проектно финансиране												
	<i>ECSR</i>	<i>ROA</i>	<i>ROE</i>	<i>C/I</i>	<i>CR</i>	<i>NPL</i>	<i>lg(TA)</i>	<i>age</i>	<i>GDP</i>	<i>CREDITS</i>	<i>TL/TA</i>	<i>PFI</i>

ECSR	1,00												
ROA	0,10	1,00											
ROE	-0,13	-0,06	1,00										
C/I	-0,09	-0,06	0,16	1,00									
CR	0,00	0,00	-0,14	-0,23	1,00								
NPL	-0,19	0,00	-0,12	0,08	-0,27	1,00							
lg(TA)	0,11	-0,07	0,18	0,11	-0,16	-0,16	1,00						
age	0,25	0,05	0,01	-0,38	0,02	-0,15	0,21	1,00					
GDP	-0,04	0,10	-0,04	-0,08	0,13	-0,08	-0,01	-0,04	1,00				
CREDITS	0,31	-0,08	-0,09	0,00	-0,16	-0,32	0,24	0,19	0,02	1,00			
TL/TA	0,12	-0,02	-0,06	0,22	-0,05	0,05	0,04	-0,19	-0,14	0,03	1,00		
PFI	0,12	-0,12	-0,15	0,09	-0,19	-0,08	0,05	-0,02	-0,04	0,23	0,15	1,0000	

EPFIs от развитите се страни (Европейски и Американски регион)

	<i>ECSR</i>	<i>ROA</i>	<i>ROE</i>	<i>C/I</i>	<i>CR</i>	<i>NPL</i>	<i>lg(TA)</i>	<i>age</i>	<i>GDP</i>	<i>CREDITS</i>	<i>TL/TA</i>		
ECSR	1,00												
ROA	0,09	1,00											
ROE	-0,07	-0,07	1,00										
C/I	-0,04	-0,04	0,18	1,00									
CR	-0,04	-0,01	-0,13	-0,17	1,00								
NPL	-0,21	-0,02	-0,13	0,05	-0,14	1,00							
lg(TA)	0,30	-0,08	0,19	-0,01	-0,17	-0,19	1,00						
age	0,17	0,03	0,09	-0,33	-0,04	-0,20	0,33	1,00					
GDP	0,18	0,12	-0,04	-0,04	0,12	-0,21	0,06	0,05	1,00				
CREDITS	0,18	-0,04	-0,18	-0,06	-0,12	-0,20	0,15	0,19	0,20	1,00			
TL/TA	0,24	-0,05	0,02	0,15	0,06	0,00	0,26	-0,05	-0,03	-0,16	1,00		

EPFIs от развиващите се страни (Азиатски регион)

	<i>ECSR</i>	<i>ROA</i>	<i>ROE</i>	<i>C/I</i>	<i>CR</i>	<i>NPL</i>	<i>lg(TA)</i>	<i>age</i>	<i>GDP</i>	<i>CREDITS</i>	<i>TL/TA</i>		
ECSR	1,00												
ROA	-0,16	1,00											
ROE	0,16	0,60	1,00										
C/I	0,25	-0,38	-0,36	1,00									
CR	-0,23	0,10	-0,32	0,23	1,00								
NPL	-0,50	0,02	-0,33	0,09	0,27	1,00							
lg(TA)	0,35	0,18	0,00	0,07	-0,01	-0,05	1,00						
age	0,28	0,23	0,12	0,05	-0,11	-0,04	0,87	1,00					
GDP	-0,19	-0,03	0,17	-0,15	-0,27	-0,11	-0,39	-0,21	1,00				
CREDITS	0,71	-0,40	0,19	0,10	-0,48	-0,58	0,28	0,27	-0,11	1,00			
TL/TA	0,39	-0,51	-0,03	0,08	-0,38	-0,31	0,15	0,15	-0,09	0,71	1,00		

Първоначално са проведени регресионни анализи с помощта на комплексното използване на софтуерите EXCEL и SPSS като резултатите от двете програми са едни и

същи с минимални разлики поради закръглянията. На последно място се проведени и тестове с помощта на актуална версия на статистическия софтуер EViews, който предоставя по-лесни начини за работа с дълги динамични редове и панелни данни в сравнение с SPSS и Excel. По МНМК се забелязва, че коефициентът за ECSR е статистически значим за ROA. Той е значим, когато се елиминират и определени незначими променливи, както и в „lagged“ модела.

След редуциране на броя на извадката до банки, които са членове на ЕП и предлагат проектно финансиране (54 от 72) се открива, че съществуват фиксирани и случайни “cross-sectional” ефекти между ROA и екологичния пърформанс. Що се отнася до другия финансов пърформанс индикатор пресечната точка на всички приложени модели е, че съществува слаба отрицателна връзка между ECSR и ROE. Тази връзка може да се обясни с факта, че „екологично отговорните” банки извършват разходи за КСО дейности и финансират различни проекти за устойчиво развитие в глобален мащаб, което в краткосрочен хоризонт води до по-ниски стойности на възвръщаемостта за акционерите.

В регионален разрез получените резултати за първите разлики на екологичната компонента се оказват статистически значими за възвръщаемостта на СК на EPFIs от Европейски-американския регион (развитите страни). Панелната регресия открива фиксирани, случайни и случайни времеви ефекти между ECSR и ROA, както и фиксирани и случайни ефекти (в cross-sectional и времеви аспект) между ECSR и ROE. Екологичният пърформанс на банките от развиващия се свят не оказва влияние върху техните финансови резултати.

В резултат от проведеното емпирично изследване на връзката между ECSR и ROA (първата хипотеза) се установи наличие на положителна зависимост, с което се потвърждава хипотеза H1. По отношение на втората изследователска хипотеза се установи наличие на отрицателна връзка между ECSR и ROE, с което се потвърждава хипотеза H1. Получените резултати потвърждават изводите от редица други изследвания, които също установяват отрицателна връзка между разходите за КСО (или отделни нейни елементи) и финансовите резултати. Екологичната отговорност изисква извършването на големи разходи, което в краткосрочен план води до отрицателна връзка между ROE и пърформанса на банките.

Нараства обемът на отчитаната екологична информация с времето. Това може да се отчете като положителна тенденция за EPFIs, които следват принципите на едни от най-бързо разрастващите се доброволни инициативи в банковия сектор. Резултатите от

тестовите в настоящото изследване показват смесени ефекти на отчитането на екологичната устойчивост върху финансовите резултати в зависимост от конкретния тестван модел. Аprobацията на резултатите разкриват наличие на отрицателна връзка между ROE и ECSR, докато между ROA и ECSR е налице положителна връзка. Тази констатация е валидна за всички EPFIs, включени в изследването и в най-голяма степен за банките от развитите страни.

3. Визия за бъдещето

Поради мащаба на екологичните рискове, инвеститорите все по-често изискват от банките прозрачна и ясна визия, както и *цялостна стратегия* за опазване на околната среда. Визията на банките за инкорпориране на екологичния риск би могла да бъде реализирана чрез:

- разработване на механизми за оценка на екологичните рискове и произтичащите от тях възможности;
- управление на екологичния риск;
- участие в стратегически партньорства и други КСО инициативи;
- разработване на „зелени“ продукти за опазване на околната среда.

В рамките на първата задача банките изготвят задълбочена оценка на екологичните рискове и възможностите за своите вътрешни операции и тези на клиентите си. Все по-голяма част от международните банки прилагат стрес тестове на своите портфейли по отношение на екологичния риск.

Адекватната оценка на заплахите и възможностите изисква банките да изготвят и приложат *цялостна визия, мисия и стратегия* за управлението на екологичния риск. Визията за екологичното устойчиво развитие се препоръчва да се разпространява „отгоре – надолу“, благодарение на „лидерите“, отговорни за тези рискове като правните отдели, комитети за устойчивостта, Compliance екипите и др. За пълното им имплементиране също така е необходимо те да се разглеждат във всички фази на кредитния риск-мениджмънт – оценяване, остойностяване, ценообразуване, мониторинг и контрол. *Опазването на околната среда може да се превърне в най-важната стратегия*, която банките могат да приложат в своите КСО политики, което оказва въздействие върху репутацията, клиентската удовлетвореност както и върху финансовите резултати на банките.

На *оперативно ниво* е препоръчително разкриването на информация за проблемите на околната среда да се осъществява в различни времеви хоризонти и да е

обект на преглед от страна на главния финансов директор. За ефективността на предприетите мерки е важно въвеждането на конкретни показатели за измерване на резултатите от положените усилия. Това налага банковите институции да „вградят“ екологичните фактори при вземането на решения във всички свои фронт- и бек-офис дейности и да инвестират повече в „технологии, данни и таланти“. Банките следва да обработват данни за изменението на климата и да вземат предвид въздействието, което околната среда може да окаже върху дейностите им като ценообразуване, кредитен риск и управление на взаимоотношенията с клиенти. В тази насока може да се препоръча на банките да разработват своите програми за устойчивост чрез подхода „*отвътре-навън*“. Банковите корпорации биха могли да проектират собствени вътрешни системи за отчитане на екологични показатели за устойчивост и да ги публикуват в своите периодични доклади.

Концепцията за устойчиво развитие освен в корпоративно ръководство, следва да се имплементира и в отделните стратегически бизнес полета и клонове на банковата група, за да се постигне максимална ефективност от приемането на етични кодекси за поведение като Екваториалните принципи. Препоръчително е да се поддържа постоянна двупосочна връзка между клоновете и техните банки майки. Умелото използване на предимствата и възможностите на обратната връзка „*отвън-навътре*“ съдействат за подобряването на отчитането на екологичните рискове. Банковите субсидиари да бъдат стимулирани да спазват изискванията на доброволните инициативи, подписани от банката-майка, да заимстват ценни практики и да бъдат инициатори на дейности за опазване на околната среда. Това би допринесло както за поддържането на непреки репутационни ползи, така и за подобряването на банковия пърформанс в дългосрочен хоризонт.

Практиката на българските банки обаче показва, че те изостават по отношение на оповестяването на екологичните си инициативи и отчитането на резултатите от опазването на околната среда. Българските клонове на чуждестранните банки могат бъдат по-активни в иницирането на дейности за устойчиво екологично развитие в национален мащаб, което би им донесло репутационни ползи в дългосрочен план. При осъществяването на тези сложни и комплексни задачи, действията на банковото ръководство трябва да бъдат подпомагани от специализирани екипи за екологична устойчивост или compliance екипи, както и от банковите служители на оперативно ниво. Ефективността в работата на екипите следва да се оцени през призмата на обвързването на устойчивостта с бизнес целите и иновативните идеи, благодарение на

което могат да се постигнат финансови ползи от подобрената репутация. Compliance екипите могат да добавят допълнителна стойност и чрез предотвратяване на правните проблеми, възникващи в сферата на екологичните норми и стандарти. Тези екипи са призвани да приведат вътрешните политики и процедури в съответствие с цялостната стратегия за устойчивост и осъществяват контрол върху тяхното спазване.

На оперативно ниво стратегията за екологичната устойчивост в банките може да се осъществява главно чрез вътрешна комуникация посредством засилено сътрудничество с други бизнес звена и външна комуникация, осведомяване на стейкхолдърите относно изискванията за екологична устойчивост, което изисква оптимална интеграция на дейността на банката и нейните контрагенти. Предпоставка за успешното интегриране на дейностите по комуникационните канали е прилагането на ефективна система за прозрачно отчитане. Факторите за екологична устойчивост могат да окажат съществено влияние върху рисковия профил и репутацията на банковите компании, а оттам върху финансовите им резултати. Ето защо, от ключово значение е банките да отчитат информация за управлението на екологичните рискове и своя екологичен пърформанс. Отчитането на устойчивостта може да бъде формално (задължително) и доброволно в съответствие с широк спектър от рамки (например GRI, CDP, EP), политики, вътрешни процеси и операции като е препоръчително то да бъде в самостоятелен формат.

Заклучение

Екологичният риск е една от рисковите категории, която често бива пренебрегвана или подценявана от банките. Резултатите от анализа на финансовите резултати на банките в настоящото изследване показват, че съществува слаба положителна връзка между ROA и екологичния пърформанс на банките, а по отношение на ROE е налице слаба отрицателна връзка между възвръщаемостта на СК и екологичното представяне на EPFIs, по-силно изразена в банките от Европейския регион.

Получените резултати изграждат визия за устойчивото развитие като дългосрочен и стратегически подход за постигане на по-високи стойности на пърформанс индикаторите от банковите институции. Темите, свързани със „зелено“ банкиране набират все по-голяма популярност и обществена значимост. Обобщенията на резултатите от изследването обосновават препоръките за българските банки да бъдат по-инициативни във връзка с опазването на околната среда, както и по-ефективни при отчитането на постигнатите резултати в тази насока.

IV. СПРАВКА ЗА ПРИНОСНИТЕ МОМЕНТИ

1. Изведена е дефиниция на понятието „екологичен риск“ в банковата дейност и са изяснени предизвикателствата и възможностите пред устойчивото развитие на банките.
2. Систематизирани са ключови характеристики на репортинга на екологичните рискове, които са позиционирани в интегралната рамка на риск-мениджмънта в банките.
3. Конструиран е модифициран модел за оценка на екологичния пърформанс в банките.
4. Осъществено е емпирично изследване и е оценен ефектът от влиянието на екологичните детерминанти върху пърформанс индикаторите на банките.
5. Формулирани са препоръки за подобряване на екологичния банков пърформанс в съответствие с визията за устойчиво развитие на банките.

V. ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Осман, С. (2017) Екваториалните принципи - мекото законодателство за банките, НТС-Варна, XI - та научно-приложна конференция “ИНВЕСТИЦИИ В БЪДЕЩЕТО – 2017”, сборник доклади ISSN 1314-3719, с. 35-41
2. Осман, С. (2017) Измерители на корпоративната социална отговорност в банковия сектор, Известия на Съюза на учените – Варна 2/2017, Серия „Икономически науки”, сборник доклади ISSN 1314-7390, с. 70-78
3. Осман, С. (2018) Репортингът на устойчивостта в банковия сектор, Известия на Съюза на учените – Варна, Серия „Икономически науки”, том 7, No 3, 2018, ISSN 1314-7390, с.37-47
4. Осман, С. (2019) Проблемът за отчитането на екологичната устойчивост от банките, Петнадесета международна конференция на младите учени „Икономиката на България и Европейския съюз: Кръгова икономика и корпоративна социална отговорност”. Сборник с доклади. 22 ноември 2019г. УНСС, София, с.245-257

VI. ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ОРИГИНАЛНОСТ

Декларирам, че настоящата дисертация е изцяло авторски продукт и в нейното разработване не са ползвани в нарушение на авторските им права чужди публикации и разработки.